

Κεφάλαιο 9

Από τους μεσαιωνικούς στους νεότερους χρόνους Η δυτική Ευρώπη το 14ο και το 15ο αιώνα

Το 14ο αιώνα τα κράτη στη δυτική Ευρώπη πέρασαν μια πολύ **μεγάλη κρίση**: ο πληθυσμός μειώθηκε, η οικονομία αντιμετώπισε προβλήματα, στην ύπαιθρο και στις πόλεις ξέσπασαν κοινωνικές συγκρούσεις. Η κρίση έγινε ακόμη χειρότερη από τις επιδημίες πείνας, από μια μεγάλη επιδημία πανούκλας και τους πολέμους. Όταν στα μέσα του 15ου αιώνα η κρίση τέλειωσε, στη δυτική Ευρώπη είχαν γίνει πολλές αλλαγές. Στην οικονομία, οι συναλλαγές άρχισαν να γίνονται με νέους τρόπους. Παράλληλα, έγινε καλύτερη η ναυσιπλοΐα, κι έτσι έγιναν τα ταξίδια που οδήγησαν στις «**ανακαλύψεις**». Οι φεουδάρχες έχασαν πολλές από τις εξουσίες τους και δυνάμωσε πάλι η βασιλική εξουσία. Στις κοινωνίες της δυτικής Ευρώπης το 14ο και το 15ο αιώνα άλλαξαν πολλά πράγματα στον τρόπο που οι άνθρωποι εξηγούσαν όσα συνέβαιναν τον κόσμο γύρω τους. Λόγιοι (οι **ουμανιστές**, όπως ονομάστηκαν) άρχισαν να μελετούν τα αρχαία ελληνικά και λατινικά κείμενα και να αμφιβάλλουν για ορισμένες αξίες της μεσαιωνικής εποχής. Χάρη στην **τυπογραφία** μπορούσαν να διαδώσουν τις ιδέες τους σε πολύ κόσμο. Επίσης, καλλιτέχνες στην ιταλική χερσόνησο βρήκαν νέους τρόπους για να αναπαριστούν (να εικονίζουν) τους ανθρώπους και τον κόσμο. Οι καλλιτέχνες αυτοί προετοίμασαν την **αναγέννηση** στις τέχνες, ένα κίνημα που το 16ο αιώνα διαδόθηκε σε πολλές περιοχές στην ευρωπαϊκή ήπειρο.

Για την εποχή αυτή οι ιστορικοί παίρνουν πληροφορίες από πολλές και διαφορετικές πηγές: χρονικά, κρατικά και εκκλησιαστικά έγγραφα, διαθήκες, πρακτικά που κρατούν στις συνεδριάσεις τους οι αστοί, δικαστικές αποφάσεις. Πολύ σημαντική πηγή για την περίοδο είναι και τα **έργα τέχνης**: πίνακες, γλυπτά, αρχιτεκτονικά μνημεία κ.ά. Για πρώτη φορά, χάρη στην **τυπογραφία**, υπάρχει **έντυπο υλικό**, δηλαδή τυπωμένα κείμενα, που είχαν μεγάλη διάδοση.

Μιλώντας για **δυτική Ευρώπη** εννοούμε τις ευρωπαϊκές περιοχές που δεν κατέκτησαν οι Οθωμανοί σουλτάνοι και δεν εξουσίαζαν οι Ρώσοι ηγεμόνες. Από εδώ και πέρα θα μιλάμε για συγκεκριμένα κράτη και για τους λαούς που κατοικούν σ' αυτά (π.χ. Αγγλία και Άγγλοι, Γαλλία και Γάλλοι).

A. Η δυτική Ευρώπη σε κρίση

Για την οικονομική ανάπτυξη τον 11ο και 12ο αιώνα στη δυτική Ευρώπη μιλήσαμε στη σ. 76.

Η **οικονομική ανάπτυξη** που άρχισε στη δυτική Ευρώπη τον 11ο αιώνα **σταμάτησε στο τέλος του 13ου αιώνα**. Ο πληθυσμός έχει αυξηθεί πολύ και η γη δεν είναι αρκετή για να τον θρέψει. Δεν έχουμε νέα εδάφη για καλλιέργεια γιατί δε γίνονται πια εκχερσώσεις και, όταν γίνονται, περιορίζουν την κτηνοτροφία. Τα κτήματα μοιράζονται σε πολλούς καλλιεργητές και έτσι λιγοστεύει η γη που έχει μια αγροτική οικογένεια. Οι άνθρωποι παντρεύονται σε πιο μεγάλη ηλικία και, επειδή δε χρειάζονται πια πολλά εργατικά χέρια, δεν κάνουν πολλά παιδιά.

Οι μεγάλες καταστροφές: πείνα, πανούκλα και πόλεμος

Αυτή η κρίση, τις πρώτες δεκαετίες του 14ου αιώνα, γίνεται μεγαλύτερη από τις **κακές σοδειές**, τις **επιδημίες πείνας** και τις **αρρώστιες** που χτυπούν τη γεωργία και τον πληθυσμό.



9.1

Ζωγραφική σε ξύλο: η πανούκλα είναι τα βέλη που στέλνει ο Θεός στους ανθρώπους. 1424, Ανόβερο (Γερμανία), Μουσείο του Κρατιδίου της Κάτω Σαξονίας.

Το σάρι είναι λίγο και η τιμή του ψωμιού ανεβαίνει. Στη συνέχεια, όταν δεν υπάρχουν αρκετοί άνθρωποι για να το αγοράσουν, η τιμή του πέφτει πάρα πολύ. Πολλοί άνθρωποι δεν τρέφονται κανονικά, ο οργανισμός τους αδυνατίζει κι έτσι αρρωσταίνουν πιο εύκολα. Στις πόλεις, οι αστικές κοινότητες οργανώνονται για να αποθηκεύσουν το σάρι.

Σ' αυτές τις συνθήκες, στα μέσα του 14ου αιώνα ξεσπά μια μεγάλη επιδημία πανούκλας που ονομάστηκε «**Μαύρος Θάνατος**».

Για τους αστούς και τις αστικές κοινότητες μιλήσαμε στη σ. 79.

Το 1347 έφτασε στη Μεσόγειο ένα γενοβέζικο καράβι από τη Μαύρη Θάλασσα. Το μικρόβιο της πανούκλας το έφεραν μάλλον οι ψύλλοι που υπήρχαν στους αρουραίους του καραβιού. Μετά πέρασε στους ανθρώπους και διαδόθηκε με την ανθρώπινη επαφή. Η **πανούκλα** μεταδόθηκε πολύ γρήγορα σ' όλη σχεδόν τη δυτική Ευρώπη. Μέσα σε λίγα χρόνια χάθηκε το ένα τρίτο από τον πληθυσμό της.

Ο θάνατος χτυπά πλούσιους και φτωχούς. Ο μόνος τρόπος για να σωθεί κάποιος ήταν να φύγει και να ζήσει μακριά από τους άλλους.

Ο πληθυσμός μειώνεται σημαντικά, γεγονός που είχε σοβαρές κοινωνικές συνέπειες:

Ολόκληρα χωριά ερημώνονται.	Η γη εγκαταλείπεται και παράγονται λιγότερα αγροτικά προϊόντα.	Μειώνεται η ζήτηση για αγροτικά προϊόντα και οι τιμές τους πέφτουν.	Μειώνονται τα βιοτεχνικά προϊόντα και το εμπόριο.
-----------------------------	--	---	---

Την πείνα και τις επιδημίες ακολούθησαν και πόλεμοι, που κράτησαν πολλά χρόνια και άφησαν πίσω τους ερείπια. Ο **Εκατονταετής Πόλεμος** (1337–1453) ανάμεσα στη Γαλλία και την Αγγλία ερήμωσε τη γαλλική ύπαιθρο.

9.2



Μικρογραφία με θέμα την πανούκλα. 15ος αιώνας, Παρίσι, Εθνική Βιβλιοθήκη της Γαλλίας.

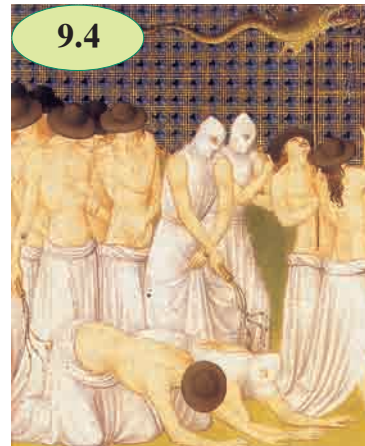
Οι μεγάλες καταστροφές επηρέασαν τις ιδέες των ανθρώπων. Οι καλλιτέχνες την εποχή αυτή δείχνουν με τα έργα τους το απαισιόδοξο κλίμα της εποχής. Πολλοί πιστεύουν ότι ο Θεός έστειλε την πανούκλα για να τιμωρήσει τους αμαρτωλούς. Κάποιοι νομίζουν ότι θα σωθούν με ευλαβικές πράξεις. Άλλοι πάλι δεν είναι σίγουροι πια ότι η πίστη τους μπορεί να τους σώσει. Σε ορισμένες περιοχές διαδόθηκε η φήμη ότι για την επιδημία έφταιγαν οι Εβραίοι και τότε, αν και ο πάπας ήταν αντίθετος, οργάνωσαν σφαγές εναντίον τους.

9.3

Δύο μικρογραφίες με θέμα την πανούκλα. Πολλοί άνθρωποι πίστευαν ότι μπορούσαν να σωθούν από την πανούκλα αν έδειχναν την πίστη και τη μετάνοιά τους. Κάποιοι από αυτούς, όπως στην εικόνα 9.3, έκαναν λιτανείες (δημόσιες προσευχές) και άλλοι, όπως στην εικόνα 9.4, μαστίγωναν δημόσια τον εαυτό τους. 1410, Νέα Υόρκη (ΗΠΑ), Μητροπολιτικό Μουσείο Τέχνης.



9.4



Κοινωνικές συγκρούσεις: οι εξεγέρσεις στην ύπαιθρο και στις πόλεις

Το 14ο αιώνα ξεσπούν **λαϊκές εξεγέρσεις** στην ύπαιθρο και στις πόλεις σ' όλη τη δυτική Ευρώπη.

Στην ύπαιθρο, εξαιτίας της κρίσης, τα εργατικά χέρια μειώνονται. Οι γαιοκτήμονες βλέπουν την παραγωγή και τα έσοδά τους να λιγοστεύουν. Αντιδρούν με δύο τρόπους: ζητούν από τους αγρότες στη χωροδεσποτεία τους πιο μεγάλο νοίκι για τη γη και τους βάζουν κι άλλους φόρους. Φόρους όμως ζητούσαν και οι βασιλιάδες.

Μικρογραφία που εικονίζει θερισμό. 15ος αιώνας, Σαντιγί (Γαλλία), Μουσείο Κοντέ.

9.5





9.6

Τότε, όσοι από τους αγρότες ήταν σε καλύτερη οικονομική κατάσταση ξεσηκώθηκαν ενάντια στους χωροδεσπότες και στους βασιλιάδες. Σε πολλές περιοχές οι γαιοκτήμονες ήταν πολύ σκληροί. Αυτό οδήγησε σε μεγάλες **αγροτικές εξεγέρσεις**.

Από το τέλος του 14ου αιώνα εξεγέρσεις ξεσπούν και σε αρκετές πόλεις, στη Γαλλία, στην ιταλική χερσόνησο, στη **Φλάνδρα**. Οι έμποροι χάνουν μεγάλο μέρος από τα κέρδη τους. Οι εργάτες στις βιοτεχνίες αντιμετωπίζουν

Πίνακας που παρουσιάζει τη Φλωρεντία (Ιταλία) στα τέλη του 15ου αιώνα. 1480 περίπου, Δημοτικό Μουσείο Φλωρεντίας.

τη φτώχεια, την ανεργία και τους φόρους που ζητούν οι βασιλιάδες. Αλλού (όπως στο Παρίσι) ξεσηκώνονται ενάντια σ' αυτούς που μαζεύουν τους φόρους και αλλού (όπως στη Φλωρεντία) τα κατώτερα μέλη από τις συντεχνίες συγκρούονται με τους πλούσιους αστούς που κυβερνούν την πόλη.

Οι εξεγέρσεις που γίνονται στα τέλη του Μεσαίωνα φανερώνουν και κάτι άλλο: αντίθετα με παλιότερα, αρκετοί άνθρωποι τώρα, πιστεύουν ότι η **κοινωνική θέση** στην οποία γεννήθηκαν **μπορεί να αλλάξει**.

B. Μετά την κρίση

Στο δεύτερο μισό του 15ου αιώνα η δυτική Ευρώπη αρχίζει να ξεπερνάει την κρίση. Σιγά σιγά οι ασθένειες υποχωρούν, οι πόλεμοι μειώνονται και, σε σχέση με την προηγούμενη περίοδο, υπάρχει ειρήνη. Έτσι ο πληθυσμός αυξάνεται πάλι και αναπτύσσονται η γεωργία, η κτηνοτροφία και η βιοτεχνία. Στους χερσαίους και θαλάσσιους δρόμους υπάρχει ασφάλεια. Αυτό βοηθάει το εμπόριο να αναπτυχθεί. Παράλληλα δυναμώνει η βασιλική εξουσία σε σχέση με παλιότερα. Μαζί με την οικονομική και κοινωνική εξέλιξη εμφανίζεται ένας νέος θεσμός: **το κράτος**.

9.7

Η οικονομία αλλάζει

Από τα μέσα του 15ου αιώνα οι αρρώστιες υποχωρούν και οι πόλεμοι λιγοστεύουν. Ο πληθυσμός αρχίζει και πάλι να αυξάνεται. Στην ύπαιθρο υπάρχει ασφάλεια. Οι πηγές της εποχής μας πληροφορούν ότι πολλοί αγρότες επιστρέφουν στα χωριά τους που τα είχαν αφήσει. Αρχίζουν να καλλιεργούν ξανά τα χωράφια, και αναπτύσσεται και η κτηνοτροφία. Όμως τα πράγματα είναι πια διαφορετικά. Παρ' όλο που ο πληθυσμός αυξάνεται, τα εργατικά χέρια είναι ακόμη λίγα. Έτσι, οι χωροδεσπότες, για να καλλιεργήσουν τη γη τους, αναγκάζονται να δώσουν στους αγρότες περισσότερα **προνόμια**. Μετά την κρίση και τις εξεγέρσεις, η κατάσταση σε πολλές περιοχές στη δυτική Ευρώπη γίνεται καλύτερη για τους αγρότες. Συνεχίζουν να πληρώνουν φόρους στο χωροδεσπότη,

Μικρογραφία με οικοδόμους και ξυλουργούς. 1447–1455, Παρίσι, Εθνική Βιβλιοθήκη της Γαλλίας.



αλλά αυτοί που βρίσκονται σε καλύτερη οικονομική κατάσταση αποκτούν πιο πολλά δικαιώματα στη γη που καλλιεργούν. Η δουλοπαροικία, δηλαδή η εξουσία που έχουν οι χωροδεσπότες στους αγρότες, αδυνατίζει.

Βάση για τη διατροφή συνεχίζουν να είναι τα δημητριακά. Επειδή όμως όσο κράτησε η κρίση η τιμή του σιταριού έπεφτε, οι αγρότες τώρα αρχίζουν να καλλιεργούν και άλλα είδη: φρούτα, περισσότερα αμπέλια για κρασί, φυτά για την υφαντουργία (π.χ. λινάρι, βαμβάκι). Επίσης αυξάνεται η κτηνοτροφία και οι άνθρωποι καταναλώνουν πιο πολύ κρέας.

Όταν τελειώνουν οι πόλεμοι, η **βιοτεχνία** και το **εμπόριο** ακμάζουν. Όμως κι εδώ έχουμε αλλαγές σε σχέση με παλιότερα. Όσο κράτησε η κρίση, πολλοί έμποροι, για να μεταφέρουν με ασφάλεια εμπορεύματα και χρήματα, άρχισαν να ψάχνουν **νέους δρόμους** και **νέους τρόπους**. Πολλές πόλεις πάνω στους παλιούς εμπορικούς δρόμους παρακμάζουν, ενώ αρχίζουν να ακμάζουν άλλες, που βρίσκονται σε καινούριους εμπορικούς δρόμους. Οι βιοτέχνες, όταν δε βρίσκουν τις πρώτες ύλες που χρειάζονται για τα βιοτεχνικά προϊόντα, κατασκευάζουν καινούργια είδη. Παράλληλα υπάρχουν νέες ανάγκες. Για παράδειγμα, οι πόλεμοι με τα πυροβόλα όπλα φέρνουν ανάπτυξη στη μεταλλουργία: εκτός από εξαρτήματα για τα πυροβόλα όπλα, κατασκευάζονται και άλλα αντικείμενα (όπως καμπάνες, χάλκινα έργα τέχνης). Πολλοί άνθρωποι αλλάζουν τον τρόπο που ζουν: αυτό φαίνεται στο ντύσιμό τους, στο φαγητό τους και στη διακόσμηση στα σπίτια τους. Οι αλλαγές αυτές είναι πιο φανερές στους πλούσιους αστούς.

Όταν τελειώνουν οι πόλεμοι οι δρόμοι γίνονται ξανά ασφαλείς. Το εμπόριο αναπτύσσεται και πάλι. Δίπλα στους εμπόρους από την Ιταλική χερσόνησο και τη Φλάνδρα έχουμε και νέους, όπως είναι, για παράδειγμα, οι έμποροι της **Χάνσας**, που ελέγχουν το εμπόριο στη Βόρεια και στη Βαλτική Θάλασσα.

9.8



Τοιχογραφία που εικονίζει μαγαζί με υφάσματα. Περίπου 1500, Καστέλο Ισόνιε (Ιταλία).

9.9



Μικρογραφία με το εσωτερικό ενός μαγαζιού. 1454-1455, Ρουέν (Γαλλία), Δημοτική Βιβλιοθήκη.

9.10



Πίνακας του ζωγράφου Ρεϊμερσβέλε μ' έναν τραπεζίτη και τη σύζυγό του. 1539, Μαδρίτη (Ισπανία), Μουσείο του Πράδο.

9.11

Το εμπόριο στην Ευρώπη το 15ο αιώνα



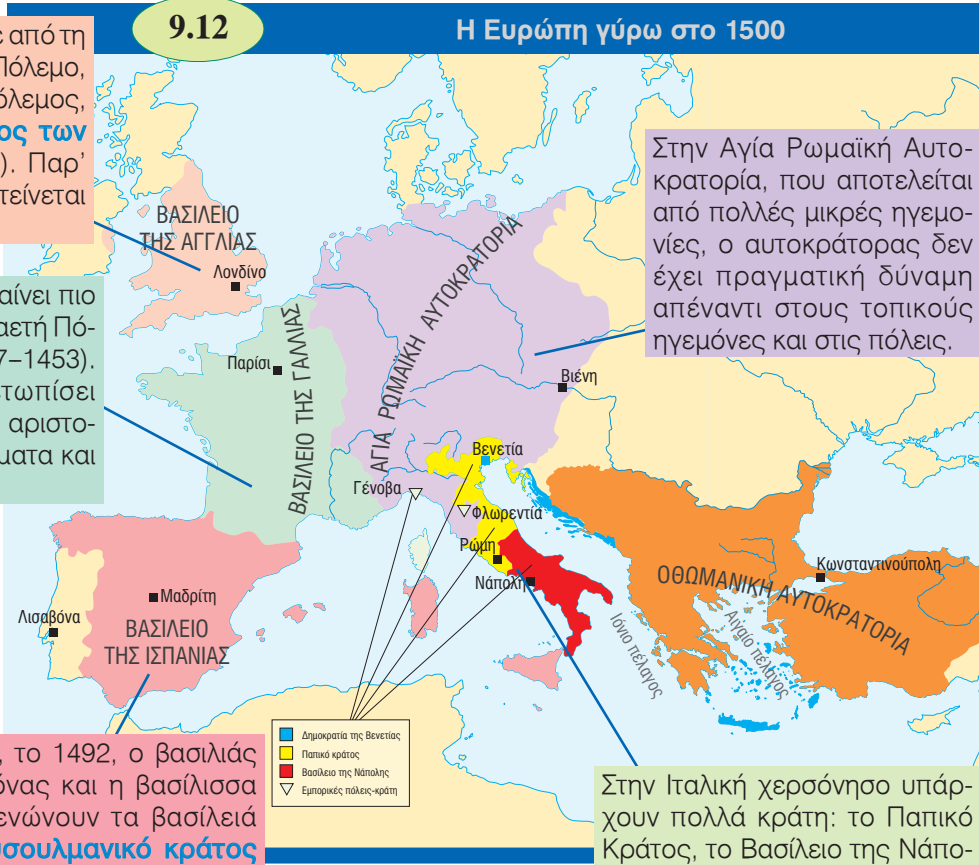
Το συγκεντρωτικό κράτος και το ξεκίνημά του

Το 14ο αιώνα στη δυτική Ευρώπη οι βασιλιάδες καταφέρνουν να βγουν από την κρίση πιο δυνατοί.

Στην Αγγλία, που νικήθηκε από τη Γαλλία στον Εκατονταετή Πόλεμο, ξεσπά ένας δυναστικός πόλεμος, που ονομάστηκε **πόλεμος των δύο Ρόδων** (1455–1485). Παρ' όλα αυτά το κράτος επεκτείνεται και οργανώνεται.

Στη Γαλλία ο βασιλιάς βγαίνει πιο ισχυρός από τον Εκατονταετή Πόλεμο με την Αγγλία (1337–1453). Έτσι, μπορεί να αντιμετωπίσει το **κοινοβούλιο** και τους αριστοκράτες, που ζητούν αξιώματα και προνόμια.

Στην Ιβηρική χερσόνησο, το 1492, ο βασιλιάς Φερδινάνδος της Αραγόνας και η βασίλισσα Ισαβέλα της Καστίλης ενώνουν τα βασίλειά τους, κατακτούν το **μουσουλμανικό κράτος της Γρανάδας** και διώχνουν τους Εβραίους και τους μουσουλμάνους που αρνούνται να γίνουν χριστιανοί. Όπως είδαμε, πολλοί Εβραίοι πήγαν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία.



Στην Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, που αποτελείται από πολλές μικρές ηγεμονίες, ο αυτοκράτορας δεν έχει πραγματική δύναμη απέναντι στους τοπικούς ηγεμόνες και στις πόλεις.

Στην Ιταλική χερσόνησο υπάρχουν πολλά κράτη: το Παπικό Κράτος, το Βασίλειο της Νάπολης, η Δημοκρατία της Βενετίας και οι εμπορικές πόλεις-κράτη. Ανάμεσά τους ξεχωρίζουν η Φλωρεντία και η Γένοβα.

Παρά τις διαφορές που έχουν μεταξύ τους, η Γαλλία, η Αγγλία και η Ισπανία την εποχή αυτή είναι κράτη με **ισχυρή κεντρική εξουσία** και οι βασιλιάδες τους ελέγχουν ακόμη και την Εκκλησία στη χώρα τους. Η δύναμή τους στηρίζεται στη **διοίκηση**, στο **δικαστικό μηχανισμό**, στη **φορολογία** και στο **στρατό**.

Για τους Εβραίους στην Οθωμανική Αυτοκρατορία μιλήσαμε στη σ. 140.

Αριστοκράτες, αστοί, νομικοί και πλούσιοι έμποροι υπηρετούν στην κρατική διοίκηση και στη δικαιοσύνη στο όνομα του βασιλιά: επιβάλλουν την τάξη για χάρη του, δικάζουν στο όνομά του, μαζεύουν τους φόρους γι' αυτόν. Φόρους τώρα πληρώνουν σχεδόν όλοι και η φορολογία γίνεται ένα σημαντικό κομμάτι από τα κρατικά έσοδα (πέρα από τα έσοδα που έχει ο βασιλιάς από τα κτήματά του).

Μικρογραφία που εικονίζει την πολιορκία μιας πόλης. Στο έργο βλέπουμε τις νέες πολεμικές τεχνικές. 15ος αιώνας, Παρίσι, Εθνική Βιβλιοθήκη της Γαλλίας.



9.13

Αλλαγές γίνονται και στο στρατό: αντί για τα φεουδαρχικά στρατεύματα, τώρα υπάρχουν μόνιμοι στρατιώτες, που πληρώνονται για να πολεμούν. Άλλωστε ο πόλεμος γίνεται πια με νέα όπλα: κανόνια και πολιορκητικές μηχανές.

Η κρίση στην Εκκλησία και ο ουμανισμός

Η κρίση που πέρασε η δυτική Ευρώπη το 13ο και το 14ο αιώνα είχε συνέπειες και για την Καθολική Εκκλησία: οι άνθρωποι αρχίζουν να αμφισβητούν την κοσμική και τη θρησκευτική εξουσία που είχαν οι πάπες.

Όσο κράτησε η κρίση, πολλοί κληρικοί άφησαν τις θέσεις τους, παραμέλησαν τα καθήκοντά τους και άρχισαν να ζουν με τρόπο που δεν ταίριαζε για κληρικούς. Αρκετοί πιστοί άρχισαν να μην εμπιστεύονται τον κληρο, να χάνουν το στήριγμά τους σε μια εποχή πάρα πολύ δύσκολη, που κυριαρχούσαν οι επιδημίες και ο φόβος για το θάνατο. Έτσι, σταματούν να σέβονται τους επισκόπους, τους κληρικούς γενικά, ακόμη και τους μοναχούς. Τους κατηγορούν ότι δε φροντίζουν τους πιστούς τους όπως πρέπει και ότι το μόνο που τους νοιάζει είναι να μαζεύουν πλούτη και εξουσίες.

Για τον τρόπο που αντέδρασαν πολλοί πιστοί στην κρίση του 13ου και του 14ου αιώνα μιλήσαμε στη σ. 143.

Αλλά αυτά τα προβλήματα δεν ήταν τα μόνα. Ο πάπας αλλάζει έδρα και, από τη Ρώμη, πάει στην πόλη Αβινιόν. Την περίοδο από το 1307 μέχρι το 1377 που οι πάπες έχουν έδρα την Αβινιόν και όχι τη Ρώμη οι ιστορικοί την ονομάζουν **Αιχμαλωσία της Αβινιόν**. Το διάστημα αυτό οι πάπες έκαναν πολυέξοδους πολέμους και προσπαθούσαν να αντιμετωπίσουν τα οικονομικά τους προβλήματα βάζοντας πολλούς φόρους ή πουλώντας εκκλησιαστικά αξιώματα.

9.14



Το παλάτι του πάπα και ο καθεδρικός ναός στην Αβινιόν (Γαλλία).

Όταν η Ρώμη έγινε πάλι έδρα του πάπα, δημιουργήθηκαν νέα προβλήματα. Για σαράντα χρόνια (1378–1417) υπήρχαν δύο πάπες, που ήταν αντίπαλοι μεταξύ τους: ο ένας είχε έδρα τη Ρώμη και ο άλλος την Αβινιόν. Κάποιοι ηγεμόνες στη δυτική Ευρώπη υποστήριξαν τον έναν πάπα και κάποιοι τον άλλο, με πολιτικά κριτήρια. Αυτό ήταν το **Μεγάλο Σχίσμα** που απείλησε σοβαρά τη θρησκευτική ενότητα στη δυτική Ευρώπη. Όταν τέλειωσε, η Καθολική Εκκλησία και ο πάπας έχασαν μεγάλο μέρος από τη δύναμη και την εξουσία που είχαν.

Επίσης, δημιουργήθηκαν **θρησκευτικές κινήσεις** που έκαναν κριτική στον κληρο και ζητούσαν μεταρρυθμίσεις. Η Καθολική Εκκλησία θεωρούσε τις κινήσεις αυτές αιρετικές και τις καταδίκαζε. Μέσα απ' αυτή την κρίση στην Εκκλησία εμφανίζεται ο ουμανισμός.

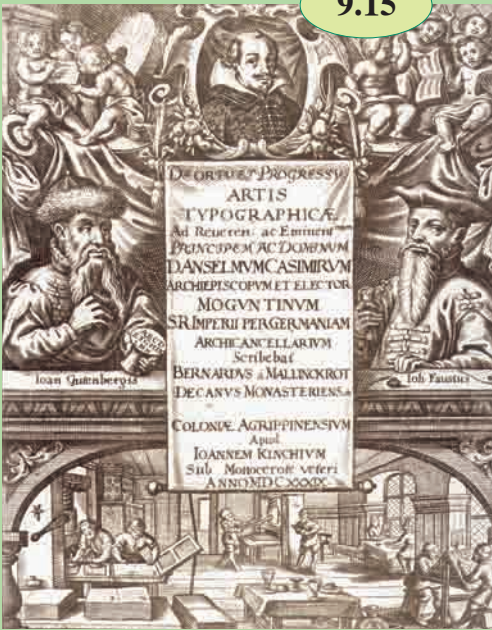
Την εποχή αυτή, χριστιανοί λόγιοι που ονομάζονται **ουμανιστές** μελετούν με κριτικό τρόπο **αρχαία ελληνικά και λατινικά κείμενα**, καθώς και την αρχαία τέχνη. Πιστεύουν ότι τα κείμενα αυτά είναι θεμέλια (η βάση δηλαδή) για την εκπαίδευση. Σ' αυτά ψάχνουν απαντήσεις για τον κόσμο, για τη φύση, για το πώς θα κάνουν καλύτερο τον άνθρωπο. Σε πολλές μελέτες τους αμφιβάλλουν για ορισμένες ιδέες που τις δέχονταν όλοι μέχρι τότε. Οι λόγιοι αυτοί είναι πιστοί καθολικοί. Δε μελετούν όμως τον κόσμο και τον άνθρωπο μέσα από τη θρησκεία (όπως έκαναν οι λόγιοι τον 11ο και το 12ο αιώνα), αλλά βασίζονται περισσότερο στη λογική. Γι' αυτό μελετούν την Αγία Γραφή όπως γράφτηκε και τη μεταφράζουν στις γλώσσες τους.

Για το Δάντη και τη Θεία Κωμωδία μιλήσαμε στη σ. 88.

Σπουδαία έργα της εποχής, όπως η **Θεία Κωμωδία** του Δάντη, το **Δεκαήμερο** του **Βοκάκιου**, ο **Ηγεμόνας του Μακιαβέλι** γράφονται στα ιταλικά και μπορούν να διαβαστούν από πολλούς ανθρώπους. Στη Γαλλία από τους σπουδαιότερους συγγραφείς ήταν ο **Φρανσουά Ραμπιλέ**, που γράφει στα γαλλικά.

Με την **τυπογραφία** οι ουμανιστές, τα έργα και οι ιδέες τους έγιναν γνωστά σε όλη σχεδόν την Ευρώπη.

Η τυπογραφία



Σελίδα από βιβλίο που τυπώθηκε το 1639. Στο πάνω μέρος εικονίζονται ο Γκούτεμπεργκ (αριστερά) και ο χρηματοδότης του (δεξιά). Στο κάτω μέρος εικονίζεται ένα τυπογραφείο.

Στα μέσα του 15ου αιώνα στη γερμανική πόλη Μάιντς (Μαγεντία) ο Ιωάννης Γκούτεμπεργκ (Γουτεμβέργιος) τελειοποίησε την τυπογραφία. Χρησιμοποίησε μεταλλικές πλάκες και κινητά στοιχεία (γράμματα, κόμματα, τελείες κτλ.) από μολύβι. Τα στοιχεία αυτά τα έβαζαν το ένα δίπλα στο άλλο για να φτιάξουν λέξεις και φράσεις. Έπειτα, τα «περνούσαν» με μελάνι και με την πρέσα, τα στοιχεία άφηναν το ίχνος τους στο χαρτί. Έτσι μπορούσαν να παράγουν πολλά κείμενα και βιβλία που παλιότερα τα αντέγραφαν με το χέρι.

Η εφεύρεση της τυπογραφίας στη δυτική Ευρώπη επηρέασε πάρα πολύ τους ανθρώπους και τη σκέψη τους. Τώρα πια πιο πολλοί μπορούν να αποκτήσουν γνώσεις, αφού τα βιβλία είναι πιο φτηνά από τα χειρόγραφα. Οι ιδέες κυκλοφορούν πιο εύκολα και φτάνουν σε περισσότερο κόσμο. Όμως πρέπει να πούμε ότι τα γράμματα και η γνώση διαδόθηκαν αργά και κυρίως στον πληθυσμό των πόλεων. Οι κάτοικοι στην ύπαιθρο δε συμμετέχουν σε όλα αυτά και οι πιο πολλοί δεν ξέρουν να διαβάζουν και να γράφουν.



Τρία χαρακτηριστικά από βιβλίο που τυπώθηκε το 1574 και εικονίζει εργασίες σ' ένα τυπογραφείο. Στην εικόνα 9.16 φτιάχνονται τα φύλλα χαρτί, στην 9.17 η κάσα με τα τυπογραφικά στοιχεία και στην 9.18 η πρέσα (το πιεστήριο) όπου τυπώνονται τα φύλλα.

9.19

Η διάδοση της τυπογραφίας στη δυτική Ευρώπη το 15ο αιώνα



Γύρω στο 1500 περίπου 10 εκατομμύρια βιβλία έχουν ήδη εκδοθεί. Η Αγία Γραφή είναι το βιβλίο που τυπώθηκε περισσότερο. Από τα βιβλία που τυπώνονται το 15ο αιώνα τα πιο πολλά είναι θρησκευτικά. Εκδίδονται όμως και λογοτεχνικά, νομικά και επιστημονικά βιβλία. Η Βενετία και η Αμβέρσα είναι τα μεγάλα κέντρα για την τυπογραφία την εποχή αυτή.

Για την «καρολίγγεια αναγέννηση» μιλήσαμε στις σ. 53–54, για τη «μακεδονική αναγέννηση» στις σ. 68–71, για την «παλαιολόγεια αναγέννηση» στις σ. 116–118.

Γ. Η Αναγέννηση

Οι ιστορικοί χαρακτήρισαν πολλές εποχές που ακμάζουν τα γράμματα και οι τέχνες «αναγεννήσεις». Ήδη μιλήσαμε για την «καρολίγγεια αναγέννηση», για τη «μακεδονική αναγέννηση», για την «παλαιολόγεια αναγέννηση».

Η λέξη «Αναγέννηση», που χρησιμοποιούν οι μορφωμένοι άνθρωποι, στην ιταλική χερσόνησο από τα τέλη του 14ου αιώνα και στην υπόλοιπη δυτική Ευρώπη από τις αρχές του 16ου αιώνα, αναφέρεται στη μεγάλη κίνηση για ν' αναπτυχθούν τα γράμματα και οι τέχνες με πρότυπο την κλασική αρχαιότητα. Σε αυτήν συμμετέχουν πολλοί λόγιοι και καλλιτέχνες και διαδίδεται σε πολλές περιοχές.

Η Αναγέννηση ξεκίνησε από τις ιταλικές πόλεις γιατί:

Το 15ο αιώνα έχει συγκεντρωθεί εκεί μεγάλος πλούτος.

Εκεί οι καλλιτέχνες το 15ο αιώνα είναι ουμανιστές και εμπνέονται στα έργα τους από την αρχαία ελληνική και ρωμαϊκή τέχνη.

Πρίγκιπες που κυβερνούν τις ιταλικές πόλεις (όπως ο Λαυρέντιος ο Μεγαλοπρεπής στη Φλωρεντία) βοηθούν ν' ανανεωθούν οι τέχνες. Οι πρίγκιπες αυτοί ήταν **μαικήνες**, δηλαδή προστάτευαν τα γράμματα και τις τέχνες. Βοηθούσαν τους καλλιτέχνες ζητώντας τους να χτίσουν ή να διακοσμήσουν κτίρια στην πόλη τους. Μαικήνες γίνονται επίσης πλούσιοι έμποροι και τραπεζίτες. Έτσι αρχίζουν να δημιουργούνται έργα τέχνης που δεν έχουν θρησκευτικά θέματα.

9.20

Πίνακας που ζωγράφισε μάλλον ο Πιέτρο ντε λα Φραντζέσκα. Δείχνει μια πόλη όπως πίστευαν οι αρχιτέκτονες στην Αναγέννηση ότι πρέπει να είναι. Μέσα 15ου αιώνα, Ουρμπίνο (Ιταλία), Παλάτσο Ντουκάλε.



Πόλεις όπως η Φλωρεντία, η Βενετία και η Ρώμη γίνονται κέντρα για τη τέχνη. Οι αρχιτέκτονες χρησιμοποιούν τα μαθηματικά για να φτιάξουν κτίρια με αρμονία και με ακρίβεια στις αναλογίες τους. Στα σχέδια τους παίρνουν στοιχεία από τις ρομανικές εκκλησίες του Μεσαίωνα αλλά και από τα ερείπια της αρχαίας Ρώμης.

Για τις ρομανικές εκκλησίες μιλήσαμε στη σ. 85.

9.21



Η εκκλησία Σάντα Μαρία Νοβέλα στη Φλωρεντία (Ιταλία) που σχεδίασε ο Αλμπερτί. Μεταξύ 1456–1470.

9.22



Η Μαρκανή Βιβλιοθήκη στη Βενετία (Ιταλία), που σχεδίασε ο Γιάκοπο Σανσοβίνο και άρχισε να χτίζεται το 1540.

9.23



Η εκκλησία του Αγίου Λαυρεντίου στη Φλωρεντία (Ιταλία) που σχεδίασε ο Μπρουνελεσκι. 1418.

9.24



Το Θέατρο Ολμπικο στην πόλη Βιτσέντζα (Ιταλία), που άρχισε να χτίζεται το 1586.



9.25

Η εκκλησία του Αγίου Πέτρου στη Ρώμη (Ιταλία) και η πλατεία που βρίσκεται μπροστά της. Το 1506 ο πάπας Ιούλιος Β΄ (1503–1513) γκρέμισε την παλιά εκκλησία του Αγίου Πέτρου για να χτίσει μια καινούρια. Ο πάπας ήθελε η εκκλησία αυτή να είναι η μεγαλύτερη στον κόσμο και να χτιστεί σύμφωνα με τις νέες αρχιτεκτονικές ιδέες της Αναγέννησης. Το έργο ανέλαβε ο αρχιτέκτονας Ντονάτο Μπραμάντε (1444–1514). Η πλατεία διαμορφώθηκε στα μέσα του 17ου αιώνα. 16ος – 17ος αιώνας.

9.26



Οι καλλιτέχνες στην Αναγέννηση (όπως και στην αρχαιότητα) μελετούν το ανθρώπινο σώμα, την ανατομία και τις αναλογίες του. Συχνά το εικονίζουν γυμνό.

9.28



9.27



Δύο έργα του γλύπτη Ντονατέλο. Στην εικόνα 9.27 ο ανδριάντας του Γκαταμελάτα (1444, Πάντοβα) και στην 9.26 ο Δαβίδ. 1433, Φλωρεντία (Ιταλία), Εθνικό Μουσείο Μπαρτζέλο.

9.29



Δύο έργα του Μπενβενούτο Τσελίνι: Στην εικόνα 9.28 το άγαλμα του Περσέα (μεταξύ 1545–1554, Φλωρεντία (Ιταλία), Λότζα ντέλα Σινιορία) και στην 9.29 ένα δείγμα μικροτεχνίας: μια αλατιέρα. 1540 περίπου, Βιέννη (Αυστρία), Μουσείο Ιστορίας της Τέχνης.

Οι ζωγράφοι όλο και περισσότερο προσπαθούν να ζωγραφίσουν τον κόσμο όπως τον βλέπουν. Γι' αυτό αρχίζουν να χρησιμοποιούν μια νέα τεχνική: την **προοπτική**. Στις δύο διαστάσεις του πίνακα (πλάτος, ύψος) εικονίζουν τις τρεις διαστάσεις του χώρου (πλάτος, ύψος και βάθος).



9.30

«Ο νεκρός Χριστός» του Αντρέα Μαντένια. 1500, Μιλάνο (Ιταλία), Πινακοθήκη Μπρέρα.

9.31



«Οι τρεις φιλόσοφοι» του Τζορτζόνε. Σήμερα οι ιστορικοί πιστεύουν ότι οι μορφές αυτές εικονίζουν την αρχαία ελληνική φιλοσοφία, τους μουσουλμάνους φιλοσόφους στο Μεσαίωνα και τη φιλοσοφία της Αναγέννησης. 1506 περίπου, Βιέννη (Αυστρία), Μουσείο Ιστορίας της Τέχνης.

9.32



9.34



Η «Μόνα Λίζα» ή «Τζοκόντα» είναι ίσως το πιο γνωστό ζωγραφικό έργο του Λεονάρντο ντα Βίντσι. Μεταξύ των ετών 1503-1513, Παρίσι (Γαλλία), Μουσείο του Λούβρου.

9.33



Δύο πίνακες του Σάντρο Μποτιτσέλι: Στην εικόνα 9.32 «Η Αλληγορία της Άνοιξης». Από δεξιά προς τα αριστερά: Ο Ζέφυρος κυνηγάει να πιάσει τη Χλωρίδα που θα μεταμορφωθεί σε Φλώρα, τη μητέρα των λουλουδιών. Στο κέντρο, η Αφροδίτη και ο Έρως. Πιο αριστερά, οι Τρεις Χάριτες και δίπλα τους ο Ερμής σκορπίζει τα σύννεφα. Μεταξύ των ετών 1477–1482. Στην 9.33, «Η γέννηση της Αφροδίτης». Η Αφροδίτη, στο κέντρο, βγαίνει μέσα από τη θάλασσα. Μεταξύ των ετών 1484–1486, Φλωρεντία (Ιταλία), Πινακοθήκη Ουφίτσι.

Ο **Λεονάρντο ντα Βίντσι** (1452–1519) είναι από τους πιο σημαντικούς δημιουργούς της Αναγέννησης. Ήταν αρχιτέκτονας, ναυπηγός, μουσικός, φυσικός, μηχανικός, γλύπτης, ζωγράφος, μελετητής της ανατομίας του ανθρώπινου σώματος.

9.35

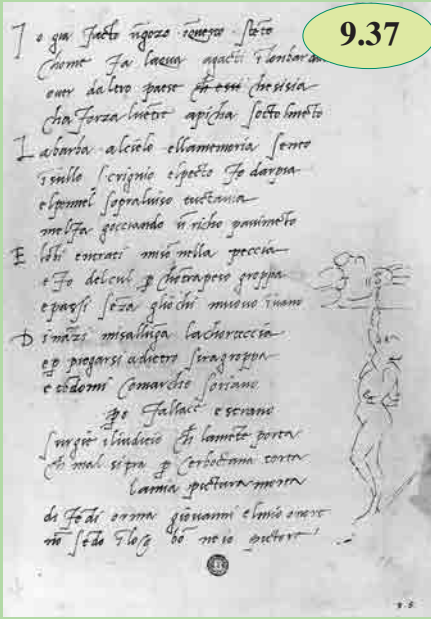


Ο «Μυστικός Δείπνος» του Λεονάρντο ντα Βίντσι. 1495, Μιλάνο (Ιταλία), Μονή Αγίας Μαρίας των Χαρίτων.

9.36



Σχέδιο του Λεονάρντο ντα Βίντσι που εικονίζει τις ανθρώπινες αναλογίες. 1500, Βενετία (Ιταλία), Πινακοθήκη της Ακαδημίας.



9.37

Σελίδα που έγραψε ο Μιχαήλ Αγγελος. Περιλαμβάνει ένα σονέτο (ποίημα με 14 στίχους) του και μια αυτοπροσωπογραφία του. 1510 περίπου, Φλωρεντία (Ιταλία), Λαυρεντιανή Βιβλιοθήκη.

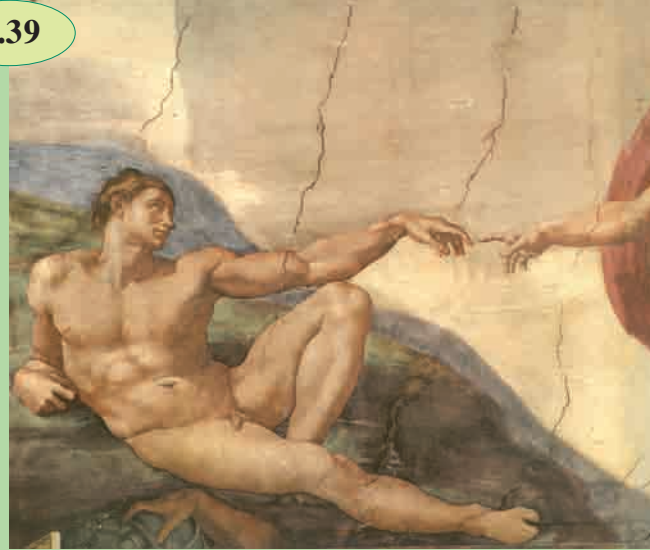
Το άγαλμα του Δαβίδ, έργο που έκανε ο Μιχαήλ Αγγελος μεταξύ των ετών 1502-1504, Φλωρεντία (Ιταλία), Ακαδημία.



9.38

Ο Μιχαήλ Άγγελος (Μικελάντζελο Μπουοναρότι, 1475-1564), από τους πιο σημαντικούς καλλιτέχνες στην Αναγέννηση, ασχολήθηκε με την αρχιτεκτονική, τη γλυπτική, τη ζωγραφική και την ποίηση.

9.39



Ο Μιχαήλ Αγγελος ζωγράφισε τη «Δημιουργία του Αδάμ» στο θόλο της Καπέλα Σιξτίνα. Στο έργο κυριαρχεί ο Θεός, που με το άγγιμά του δίνει ζωή στον άνθρωπο. Μεταξύ των ετών 1536-1541, Βατικανό, Καπέλα Σιξτίνα.

9.41



Δύο Μαντόνες του Ραφαήλ: Στην εικόνα 9.41 «Η Παναγία στο λιβάδι», 1505-1506, Βιέννη (Αυστρία), Μουσείο Ιστορίας της Τέχνης. Στην 9.42 «Η Παναγία με την Καρδερίνα», 1506, Φλωρεντία (Ιταλία), Πινακοθήκη Ουφίτσι.

Ο Ραφαήλ Σάντι ή Ραφαέλο (1483-1520) έκανε πολλούς πίνακες με θρησκευτικά και μυθολογικά θέματα. Από τα πιο γνωστά του είναι οι **Μαντόνες**, δηλαδή οι εικόνες της Παναγίας με το Χριστό.

«Η Φιλοσοφική Σχολή της Αθήνας» του Ραφαήλ. Στο κέντρο εικονίζονται ο Πλάτωνας και ο Αριστοτέλης. Ο πρώτος δείχνει με το χέρι του τον ουρανό και ο δεύτερος ευθεία μπροστά του. Γύρω τους πλήθος μαθητές και φιλόσοφοι. 1510, Βατικανό, Παλάτι του Βατικανού.



9.43

9.42



Το πιο σημαντικό ζωγραφικό έργο του Μιχαήλ Άγγελου είναι οι τοιχογραφίες στην Καπέλα Σιξτίνα (ένα παρεκκλήσι που έχτισε στο Βατικανό ο πάπας Σίξτος Δ').



9.40

«Η Δευτέρα Παρουσία» που ζωγράφισε ο Μιχαήλ Άγγελος στην Καπέλα Σιξτίνα είναι μια μεγάλη σύνθεση. Στο κέντρο της κυριαρχεί ο Χριστός Κριτής, ο οποίος έχει γύρω του εκατοντάδες άλλες μορφές. Μεταξύ των ετών 1536–1541, Βατικανό, Καπέλα Σιξτίνα.



9.44

Ο Τισιανός (Τισιάνο, 1477–1576) παίρνει τα θέματά του από την Αγία Γραφή και τη μυθολογία. Σημαντικά είναι και τα πορτρέτα που ζωγράφισε.

«Το πορτρέτο ενός ευγενή» του Τισιανού. 1511–1512, Λονδίνο (Μεγάλη Βρετανία), Εθνική Πινακοθήκη.



9.46

Δύο Μαντόνες του Τισιανού: Στην εικόνα 9.46 «Η Τσιγγάνα Παναγία». 1512. Στην 9.47 «Η Παναγία με τα κεράσια». Μεταξύ των ετών 1516–1518, Βιέννη (Αυστρία), Μουσείο Ιστορίας της Τέχνης.

Ο πίνακας «Αφροδίτη και Άδωνης» του Τισιανού. Η Αφροδίτη με γυρισμένη την πλάτη προσπαθεί να συγκρατήσει τον Άδωνη για να μη φύγει. 1553, Μαδρίτη (Ισπανία), Μουσείο του Πράδο.



9.45



9.47



«Οι πρέσβεις» του Χανς Χόλμπαϊν. 1533, Λονδίνο (Μεγάλη Βρετανία), Εθνική Πινακοθήκη.

9.48



9.49

Πίνακας του Φλαμανδού Γιαν βαν Αικ που εικονίζει έναν άντρα με τουρμπάνι. 1432, Λονδίνο (Μεγάλη Βρετανία), Εθνική Πινακοθήκη.



9.50

«Πορτρέτο μιας νεαρής κοπέλας από τη Βενετία» του ζωγράφου Άλμπρεχτ Ντίρερ. 1505, Βιέννη (Αυστρία), Μουσείο Ιστορίας της Τέχνης.

Στην υπόλοιπη δυτική Ευρώπη γρήγορα μιμήθηκαν την ιταλική τέχνη του 15ου αιώνα. Στις Κάτω Χώρες (το σημερινό Βέλγιο και τη σημερινή Ολλανδία) επηρεάστηκαν από την ιταλική αναγέννηση, αλλά εκεί η ζωγραφική ακολούθησε το δικό της δρόμο με τη **φλαμανδική σχολή**. Η ζωγραφική της Αναγέννησης διαδόθηκε στη Γαλλία και στη σημερινή Γερμανία.

Ο Φλαμανδός Ιερώνυμος Μπος (1450–1510) ήταν ένας από τους πιο πρωτότυπους ζωγράφους στην εποχή του: τα θέματά του είναι φανταστικά και οι μορφές του εντελώς παράξενες, μυστηριώδεις, συχνά τερατώδεις.

9.51



«Ο κήπος των απολαύσεων» του Ιερώνυμου Μπος. Μεταξύ των ετών 1503–1504, Μαδρίτη (Ισπανία), Μουσείο του Πράδο.

9.52



«Ο θάνατος ενός τσιγκούνη» του Ιερώνυμου Μπος. Μεταξύ των ετών 1503–1504, Ουάσιγκτον (ΗΠΑ), Ουάσιγκτον Εθνική Πινακοθήκη της Τέχνης.

9.53



«Η Αρχή και το τέλος του κόσμου» του Ιερώνυμου Μπος. Μεταξύ των ετών 1500–1502, Μαδρίτη (Ισπανία), Μουσείο του Πράδο.

Ο Φλαμανδός ζωγράφος Πέτερ Μπρέγκελ ο Πρεσβύτερος (περίπου 1525–1569) προτιμούσε να ζωγραφίζει τη ζωή των απλών ανθρώπων στην εποχή του. Γι' αυτό του έδωσαν το παρατσούκλι «χωριάτης».

«Ο χωριάτικος γάμος» του Πέτερ Μπρέγκελ του Πρεσβύτερου. Στον πίνακα η νύφη είναι η γυναίκα που κάθεται μπροστά από την πράσινη κουρτίνα και ο γαμπρός μάλλον ο νεαρός που έχει χώσει σχεδόν ολόκληρο το κουτάλι μέσα στο στόμα του. 1568, Βιέννη (Αυστρία), Μουσείο Ιστορίας της Τέχνης.



9.54

«Ο χωριάτικος χορός» του Πέτερ Μπρέγκελ του Πρεσβύτερου. Στο γλέντι ένας μουσικός παίζει γκάντα και τα ζευγάρια χορεύουν. Ο πίνακας έχει το ίδιο μέγεθος με τον πίνακα «Ο χωριάτικος γάμος» και μάλλον τα δύο έργα συμπληρώνουν το ένα το άλλο. 1568, Βιέννη (Αυστρία), Μουσείο Ιστορίας της Τέχνης.



9.55

«Οι κυνηγοί στο χιόνι» του Πέτερ Μπρέγκελ του Πρεσβύτερου. 1566, Βιέννη (Αυστρία), Μουσείο Ιστορίας της Τέχνης.



9.56



Δ. Οι «ανακαλύψεις»

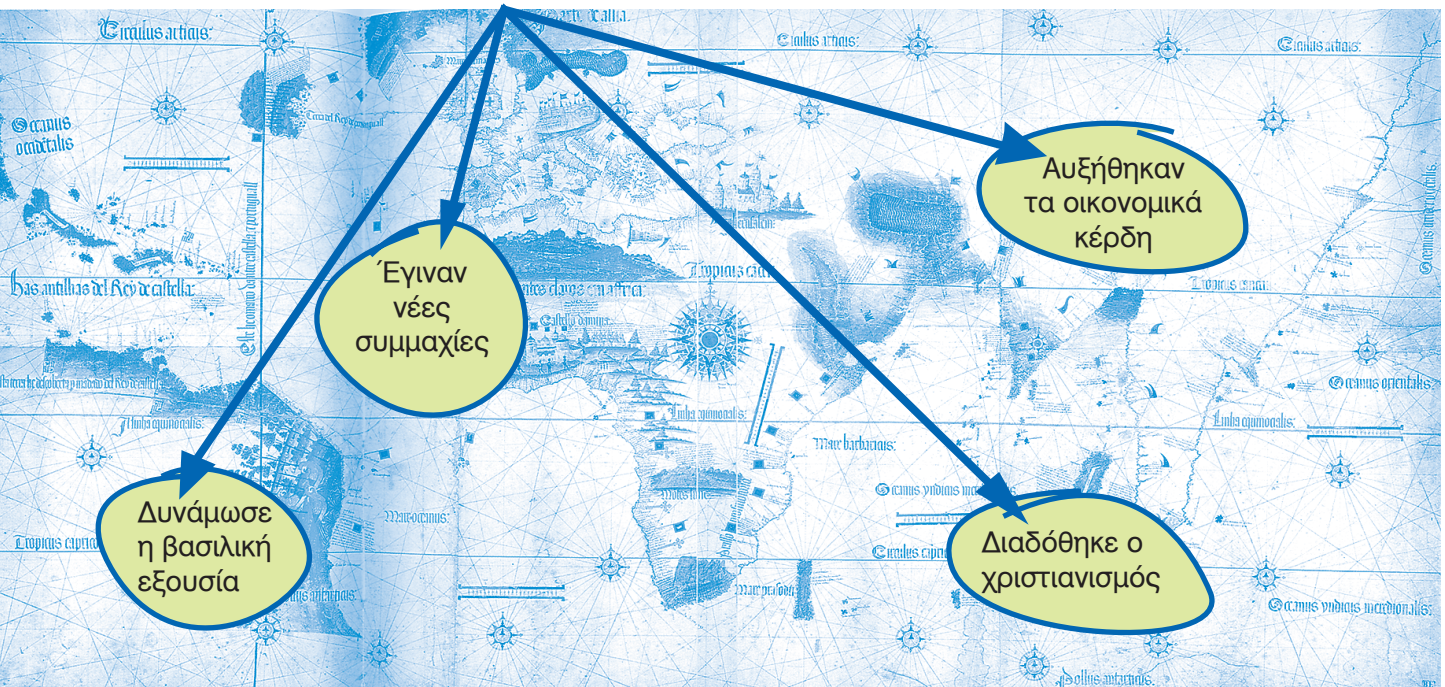
9.57



Στο δεύτερο μισό του 15ου αιώνα πολλοί έμποροι και ναυτικοί στη δυτική Ευρώπη αρχίζουν να ψάχνουν νέους δρόμους από τη θάλασσα για να φτάσουν στις Ινδίες και στην Κίνα. Από εκεί έπαιρναν μπαχαρικά και χρυσό. Οι εξερευνησεις αυτές ξεκίνησαν από την Πορτογαλία και την Ισπανία. Αργότερα τέτοιες εξερευνησεις έκαναν και οι Άγγλοι, οι Γάλλοι κ.ά. Όλες αυτές οι εξερευνησεις ονομάζονται «ανακαλύψεις». Η πιο σημαντική από αυτές είναι η ανακάλυψη της Αμερικής από το Χριστόφορο Κολόμβο.

Χάρτης του κόσμου πριν από τις ανακαλύψεις. Μέχρι τα μέσα του 15ου αιώνα οι κάτοικοι στη δυτική Ευρώπη πίστευαν ότι ο τόπος τους ήταν το κέντρο του κόσμου. Γνώριζαν επίσης τον αραβοϊσλαμικό κόσμο, αφού οι μουσουλμάνοι ήταν γείτονες και παλιοί αντίπαλοι, με τους οποίους είχαν εμπορικές σχέσεις. Πέρα όμως από τις μουσουλμανικές χώρες, απλωνόταν ένας κόσμος άγνωστος και γεμάτος μυστήριο. Μεταξύ των ετών 1450-1460, Μόντενα (Ιταλία), Βιβλιοθήκη Εστένσε.

Με τις ανακαλύψεις:

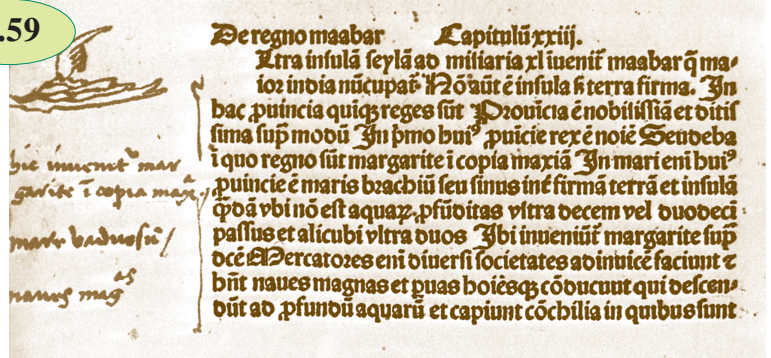




9.58

Σελίδα από το βιβλίο του Μάρκο Πόλο. Το βιβλίο αυτό ήταν του Χριστόφορου Κολόμβου και το είχε μαζί του στο ταξίδι του. Μπορούμε να δούμε τις σημειώσεις του.

9.59



Ο Χριστόφορος Κολόμβος κρατάει έναν αστρολάβο.
Η εικόνα προέρχεται από βιβλίο που εκδόθηκε το 1584.

Το 15ο και το 16ο αιώνα η Οθωμανική Αυτοκρατορία κυριάρχησε στην ανατολική Μεσόγειο, τη νοτιοανατολική Ευρώπη, τη Συρία, την Παλαιστίνη και την Αίγυπτο. Έτσι οι έμποροι από τη δυτική Ευρώπη δεν έλεγχαν πια το εμπόριο στη Μεσόγειο και στη Μαύρη Θάλασσα. Άρχισαν λοιπόν να ψάχνουν έναν εύκολο δρόμο για να εμπορεύονται απευθείας με τις Ινδίες ή την Κίνα και να φέρνουν πιο εύκολα και πιο φτηνά στη δυτική Ευρώπη πολύτιμα και ακριβά είδη: μπαχαρικά, μετάξι, χρυσό, ελεφαντόδοντο κτλ. Η δίψα για κέρδη ήταν ένας πολύ σημαντικός λόγος για τις ανακαλύψεις. Τη δίψα αυτή έκαναν πιο έντονη παλιότερες αφηγήσεις που είχαν κάνει ταξιδιώτες, όπως ο Μάρκο Πόλο, και μιλούσαν για τα πλούτη που υπήρχαν στην Κίνα και τις Ινδίες.

Πέρα απ' αυτό όμως, οι βασιλιάδες στη δυτική Ευρώπη ήθελαν να κατακτήσουν και να εκμεταλλευτούν νέα εδάφη, αλλά και να βρουν νέους συμμάχους που θα τους έκαναν χριστιανούς ώστε να τους βοηθήσουν ενάντια στους μουσουλμάνους.

Επίσης, τα μεγάλα ταξίδια έγιναν πιο εύκολα χάρη στα **νέα μέσα** που είχαν οι ναυτικοί: τους ναυτικούς χάρτες, την πυξίδα, τον αστρολάβο και τις караβέλες, ένα καινούριο καράβι.

Για την εξάπλωση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας μιλήσαμε στις σ. 114-115 και στη σ. 123.

Αραβικός αστρολάβος. Ο αστρολάβος ήταν ένα όργανο που έδειχνε στους ναυτικούς πού βρίσκονταν τα άστρα στον ορίζοντα. Έτσι μπορούσαν να ταξιδεύουν μακριά από τα παράλια, στις ανοιχτές θάλασσες. Οι ναυτικοί από τη δυτική Ευρώπη έμαθαν τον αστρολάβο από τους μουσουλμάνους στην Ιβηρική χερσόνησο. 1480, Οξφόρδη (Μεγάλη Βρετανία), Μουσείο της Ιστορίας των Επιστημών.



9.60

9.61



Καραβέλες σε λιμάνι. Η εικόνα προέρχεται από βιβλίο που εκδόθηκε το 1594. Η караβέλα ήταν ένα γρήγορο καράβι με τετράγωνο πανί.

9.62



Ένας καθολικός καλόγερος με δυο ντόπιους στο Μεξικό. Μέσα 16ου αιώνα, Πουέμπλα (Ισπανία), Ακαδημία Καλών Τεχνών.

9.64



Ντόπιοι στην Αμερική σκοτώνουν έναν καθολικό παπά. Η εικόνα προέρχεται από βιβλίο που εκδόθηκε το 1594.

- 1444 Οι Πορτογάλοι φτάνουν στο Πράσινο Ακρωτήριο.
- 1483 Οι Πορτογάλοι φτάνουν στο σημερινό Κονγκό.
- 1487 Ο Πορτογάλος Βαρθολομαίος Ντιάζ φτάνει στο Ακρωτήριο της Καλής Ελπίδας.
- 1497 Ο Πορτογάλος Βάσκο ντα Γκάμα φτάνει στις Ινδίες.

9.63

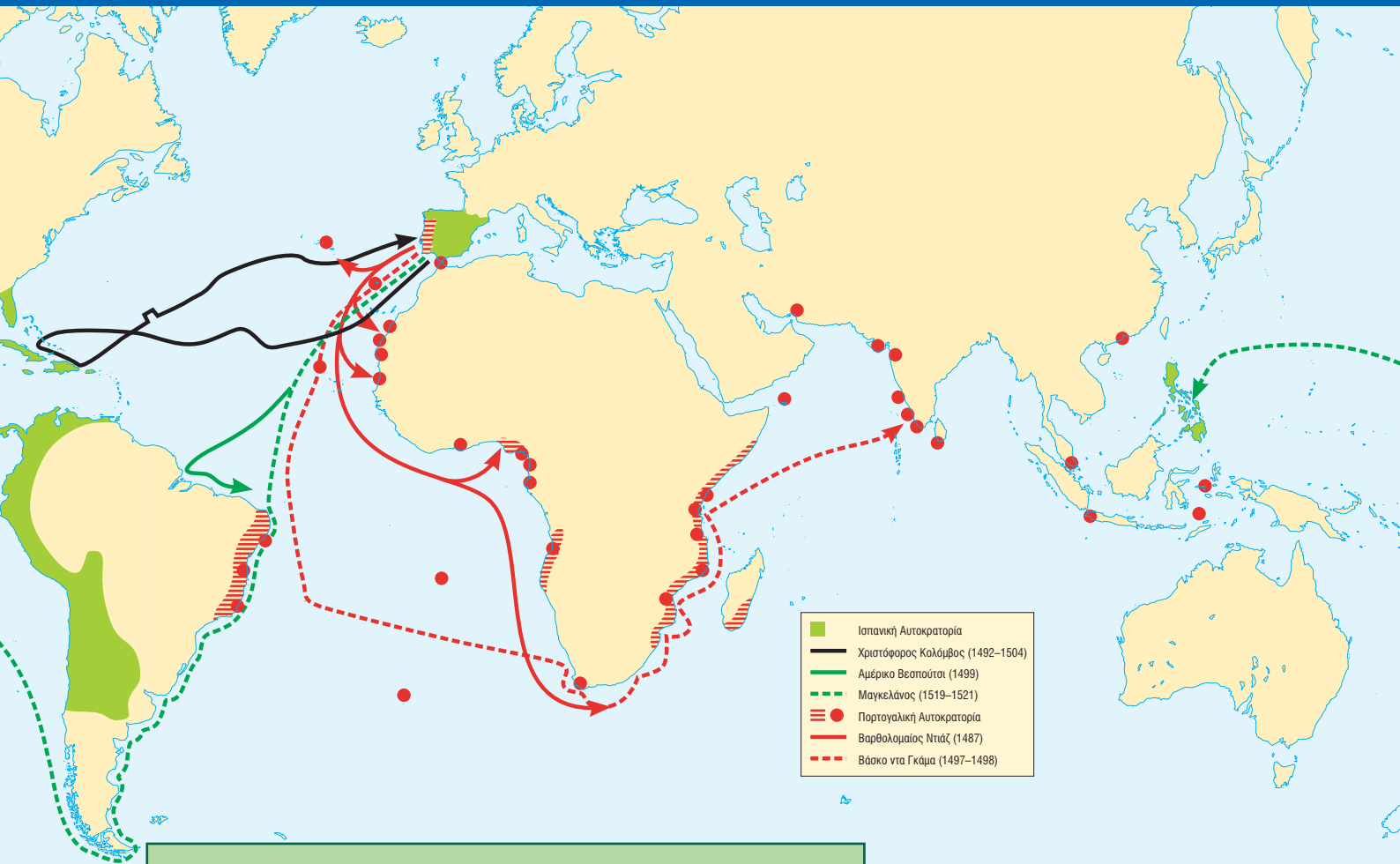
Το 1492 ο γενοβέζος **Χριστόφορος Κολόμβος** που πίστευε (όπως και άλλοι) ότι η γη είναι στρογγυλή ξεκινάει, για χάρη των Ισπανών βασιλιάδων, να φτάσει στις Ινδίες, από τα δυτικά. Δύο μήνες αργότερα έφτασε στις Μπαχάμες. Επειδή νόμισε ότι βρισκόταν στις Ινδίες ονόμασε τους κατοίκους «Ινδιάνους». Ανάμεσα στο 1493 και στο 1504 έκανε τρία ακόμη ταξίδια χωρίς να γνωρίζει ότι ανακάλυψε μια νέα ήπειρο: την **Αμερική**. Την ονόμασαν έτσι για να τιμήσουν τον Αμερικο Βεσπούτσι, έναν άνδρα από τη Φλωρεντία που συνόδευε τον Κολόμβο. Αυτός ήταν που στο τρίτο τους ταξίδι κατάλαβε ότι δεν είναι οι Ινδίες αλλά μια νέα ήπειρος.

Ανάμεσα στο 1519 και το 1521 ο Φερδινάνδος Μαγκελάνος έκανε πρώτος το γύρο (**περίπλου της γης**). Έτσι απέδειξε και στην πράξη ότι η γη είναι στρογγυλή.

Οι Ισπανοί και οι Πορτογάλοι κατέκτησαν πολλά από τα εδάφη που ανακάλυψαν. Έτσι, καθεμιά από τις δύο χώρες έκανε τη δική της **αποικιακή αυτοκρατορία**. Οι Ισπανοί και οι Πορτογάλοι το 16ο αιώνα κατέκτησαν ένα μεγάλο μέρος της Αμερικής και κατέστρεψαν τους **προκολομβιανούς πολιτισμούς**. Κύριος στόχος τους ήταν το γρήγορο, εύκολο και μεγάλο **οικονομικό κέρδος**. Με την ανακάλυψη της Αμερικής οι Ευρωπαίοι κατέκτησαν το «νέο κόσμο», τον οποίο στη συνέχεια εκμεταλλεύτηκαν. Οι ντόπιοι πληθυσμοί, οι Ινδιάνοι, κατακτημένοι και χριστιανοί πια, έγιναν δούλοι στους κατακτητές και στα κτήματά τους. Οι Ευρωπαίοι φέρθηκαν στους ντόπιους με μεγάλη αγριότητα, οργανώνοντας λεηλασίες και μαζικές **σφαγές**. Οι ντόπιοι δεν μπόρεσαν να αντισταθούν στους κατακτητές και στο βαρύ οπλισμό τους.

Οι Ισπανοί κατέκτησαν πολλές περιοχές στην κεντρική και στη νότια Αμερική, όπου ίδρυσαν πόλεις και έφεραν ιεραπόστολους για να κάνουν χριστιανούς τους Ινδιάνους. Οι ντόπιοι έχασαν τη γη τους. Οι Ισπανοί που πήγαν στην Αμερική έφτιαξαν χωροδεσποτείες στις οποίες είχαν απόλυτη εξουσία στους Ινδιάνους που καλλιεργούσαν τη γη. Η κατοικτοκρατία, οι σφαγές, η κακή διατροφή, οι άθλιες συνθήκες που ζούσαν, μαζί με τις αρρώστιες που έφεραν μαζί τους οι κατακτητές απείλησαν να εξαφανίσουν τους Ινδιάνους.

Οι «ανακαλύψεις» και οι αποικιακές αυτοκρατορίες της Πορτογαλίας και της Ισπανίας



Στην Αμερική, η πιο σημαντική πορτογαλική αποικία ήταν η Βραζιλία. Στην αρχή τούς ενδιέφερε το εμπόριο με τις Ινδίες και γι' αυτό δεν εκμεταλλεύτηκαν τη Βραζιλία. Όταν το έκαναν, έφεραν στη Βραζιλία για εργάτες **μαύρους σκλάβους** που τους έπιαναν αιχμαλώτους στην Αφρική.

Οι Πορτογάλοι στο θαλάσσιο δρόμο για τις **Ινδίες** δημιούργησαν μια σειρά από **εμπορικούς σταθμούς**. Στα ταξίδια τους έρχονται σ' επαφή με την **Κίνα**, αλλά οι Κινέζοι αυτοκράτορες τους αφήνουν να κάνουν εμπόριο μόνο σε ένα λιμάνι της χώρας τους. Εμπόριο προσπαθούν να κάνουν και με την **Ιαπωνία**. Κάθε χρόνο τα πορτογαλικά πλοία γυρίζουν από τις Ινδίες στη Λισαβόνα φορτωμένα μπαχαρικά, μεταξωτά, πολύτιμους λίθους, αρώματα, πορσελάνες, που τους φέρνουν πολλά κέρδη. Οι Πορτογάλοι προσπαθούν να διαδώσουν στις περιοχές αυτές και το χριστιανισμό. Μάλιστα μερικές φορές προσπαθούν να τον επιβάλουν στους ντόπιους με τη βία.

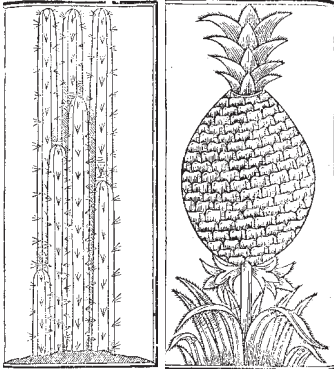


Μαύροι που δουλεύουν στα ορυχεία χρυσού στο νησί Ισπανιόλα (σημερινή Κούβα). Η εικόνα προέρχεται από βιβλίο που εκδόθηκε το 1594.

9.65

9.66

9.67



Ανάμεσα στα νέα φυτά που γνώρισαν στην Αμερική οι κάτοικοι της δυτικής Ευρώπης ήταν και ο κάκτος (εικόνα 9.66) και ο ανανάς (εικόνα 9.67). Και οι δυο εικόνες προέρχονται από βιβλίο που εκδόθηκε το 1547.

Η ανακάλυψη της Αμερικής ήταν **επανάσταση** για την **οικονομία στην Ευρώπη**. Τα εμπορικά καράβια φέρνουν στη δυτική Ευρώπη **νέα προϊόντα**: το καλαμπόκι, την πατάτα, τη ντομάτα, τον καπνό, το κακάο. Για την Ισπανία, το πιο σημαντικό όφελος από τις κατακτήσεις της ήταν τα **άφθονα πολύτιμα μέταλλα**. Οι Ισπανοί, αφού λεηλάτησαν τους θησαυρούς των Αζτέκων και των Ίνκα, άρχισαν να εκμεταλλεύονται συστηματικά τα ορυχεία με χρυσό και ασήμι στην Αμερική. Τα πολύτιμα μέταλλα, και κυρίως το ασήμι, πλημμυρίζουν την Ευρώπη. Χάρη στα πλούτη από τις αποικίες τους, η Ισπανία και η Πορτογαλία απέκτησαν το 16ο αιώνα μεγάλη δύναμη.

Οι ανακαλύψεις έφεραν όμως **αλλαγές** και στις **επιστημονικές γνώσεις**, στον **τρόπο που οι άνθρωποι έβλεπαν τη θρησκεία και την Εκκλησία**, στις **αξίες** που υπήρχαν στη μεσαιωνική δυτική Ευρώπη. Οι κάτοικοι στη δυτική Ευρώπη ανακάλυψαν **νέους δρόμους**, βεβαιώθηκαν ότι η γη είναι στρογγυλή και γνώρισαν **νέους πολιτισμούς**. Οι περισσότεροι πάντως πίστευαν ότι ο χριστιανικός πολιτισμός της Ευρώπης ήταν ανώτερος. Ως τότε ο μόνος διαφορετικός κόσμος που ήξεραν ήταν ο αραβοϊσλαμικός κόσμος. Τώρα ανακαλύπτουν άγνωστους πολιτισμούς στην Αφρική, στις Ινδίες, στην Κίνα, στην Ιαπωνία και στην Αμερική.



Χάρτης που έγινε μετά τις ανακαλύψεις. 1502 περίπου, Μόντενα (Ιταλία), Βιβλιοθήκη Εστένσε.

Η Αναγέννηση, ο ουμανισμός και οι ανακαλύψεις κάνουν αρκετούς ανθρώπους στη δυτική Ευρώπη να μην είναι πια σίγουροι γι' αυτά που πίστευαν μέχρι τότε. Οι άνθρωποι θέλουν πια να δοκιμάσουν νέα πράγματα, να εξερευνήσουν νέους τόπους. Οι κανόνες και οι αξίες της μεσαιωνικής εποχής αρχίζουν να μην έχουν πάνω στους ανθρώπους τη δύναμη που είχαν παλιότερα. Έτσι, σιγά σιγά εμφανίζεται στη δυτική Ευρώπη ένας καινούριος τρόπος σκέψης, που προετοιμάζει τον ευρωπαϊκό πολιτισμό των νεότερων χρόνων.